

10 02 00 ЗАБОНШИНОСӢ
10 02 00 ЯЗЫКОЗНАНИЕ
10 02 00 LINGUISTICS

**10 02 20 СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ, ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ И
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ**
10 02 20 COMPARATIVE, HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

УДК 80
ББК 81. 2 Тоҷ

ТАТБИҚИ ҚОНУНИ *Шокиров Туграл Сироджович, профессори*
ЗАБОНИ ДАВЛАТӢ *кафедраи забони тоҷикии ДДХБСТ*
ДАР ҚОНУНГУЗОРӢ *(Тоҷикистон, Хуҷанд)*

ВНЕДРЕНИЕ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОСТЬ *Шокиров Туграл Сироджович,*
«ЗАКОНА О ГОСУДАРСТВЕННОМ *профессор кафедры таджикского языка*
ЯЗЫКЕ» *ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)*

INCULCATION OF THE LAW ON THE *Shokirov Tugral Sirodjevich, chief of the*
STATE LANGUAGE INTO LEGISLATION *Tajik language department under the*
TSULBP (Tajikistan, Khujand)
E-MAIL: shokirov 1953@mail.ru

Калидвожаҳо: Қонун «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», забони адабии тоҷикӣ, фаъолияти қонунгузорӣ, ба расмиятдарории санадҳои давлатӣ, тағйирот дар қонунгузорӣ, талаботи юрислингвистика

Қабули Қонуни ҚТ «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» тақони бузурге гардид барои рушди забони адабии ҳозираи тоҷик. Аз ҷумла дар соҳаи қонунгузорӣ дар танзими истилоҳоти ҳуқуқшиносӣ, забон, услуб ва техникаи таҳияи асноди давлатӣ дигаргуниҳои назаррасе ба амал омад. Чунин дигаргуниҳои мусбатро дар қонунгузориҳои мамлакат Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» таъмин намуд. Вале, ҳанӯз сифати на ҳама асноди меъёрии ҳуқуқӣ ҷавобгӯи талаботи юрислингвистик ва дар мақола бархе аз он масоил баррасӣ гардидаанд.

Ключевые слова: Закон «О государственном языке Республики Таджикистан», таджикский литературный язык, законодательная деятельность, оформление государственных актов, перемены в законодательстве, юрислингвистические требования

Принятие Закона «О государственном языке Республики Таджикистан» произвело ощутимый толчок в развитии современного таджикского литературного языка. Например, произошли ощутимые положительные изменения в законодательстве республики, регулирующем юридические термины, язык, стиль и технику оформления государственных актов. Такие перемены в законодательстве республики во многом зависели от принятого Закона РТ «О нормативно-правовых актах», который является регулирующим рычагом в законодательной деятельности. Однако пока еще качество принимаемых государственных документов не всегда отвечает юрислингвистическим требованиям, отдельные из которых рассматриваются в данном исследовании.

Keywords: *the Law “On the State Language of Tajikistan Republic”, Tajik literary language, Agislative activity, framing of state instruments, alterations in legislation, jurislinguistic requirements*

The adoption of the Law of the Republic of Tajikistan “On the State Language of the Republic of Tajikistan” gave a tangible impetus to the development of modern Tajik literary language. For example, real positive changes has occurred in the legislation of the republic regulating of legal juridical, language, style, and technology, design of state instruments. Such changes in the legislation of the republic were largely dependent on the adopted Law of the Republic of Tajikistan “On Normative Legal instruments,” which is a regulating lever of legislative activity. However, the a quality of the adopted state documents still does not always meet jurislinguistic requirements, some of which are considered in this article.

Забон ва қонун ҳамеша омили пешбари ҳамдигар будаанд ва ин дар даврони навин бештар аён мегардад. Беҳуда нест, ки Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон забонро ба масъалаи стратегӣ табдил дода, пайваста дар маркази фаъолияти хеш қарор медиҳанд (7), ки қабулу тасдиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (4) ва таҷлили 10-солагии ин ҷашни бошукӯҳ шаҳодати он аст.

Воқеан ҳам қабули қонуни мазкур барои рушди забони тоҷикӣ тақони бузург дод ва дар тамоми соҳа бо душворӣ ва ба тавру дараҷаи гуногун бошад ҳам, вале табaddулотӣ хуввиятӣ ба амал овард. Аз ҷумла дар соҳаи қонунгузорӣ ва ҳуқуқҷодкунӣ қариб тамоми асноду ҳуҷҷат ва қонуну кодекс таҷдиди назар гардида, бисёр нуктаҳо ба талаботи қонуни забони давлатӣ мувофиқ гардонида шуданд. Моддаи 5-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» муқаррар кардааст, ки ҳама гуна қорғузори дар ҷумҳурӣ ба забони давлатӣ сурат мегирад. Моддаи 6, ки «Забони санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» номгузори шудааст, мушаххасан муайн мекунад: «Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба забони давлатӣ таҳия ва қабул карда мешаванд. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузори санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба забонҳои дигар тарҷума карда мешаванд» (4, 5).

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» (5) бошад, қонунгузори Тоҷикистонро танзим менамояд. Бинобар он мо қарор додем, ки дар асоси он таҷбиқи қонуни забонро дар қонунгузори баррасӣ намоем. Қонуни мазкур 26. 03. 2009 қабул гардида буд. Баъди қорӣ гардидани Қонуни нави забон санаҳои 11.03. 2010, № 597 (ба 7 модда) ва 28. 2011, № 730 (ба 21 модда) ва 30. 05. 2017, № 1414(1 бобу 19 модда) ба 47 моддаи он тағйироту илова ворид карда шуд, ки 28 тояш

дар асоси қонуни мазкури забон буда, асосан вижагии лингвистӣ доштанд(6; 7). Ҳоло қонуни мавриди назар аз **12 бобу 96 модда** иборат буда, тамоми асноди меъёрию ҳуқуқӣ дар асоси Конститутсияи ҚТ ва тибқи муқаррароти ҳамин қонуни мавриди таҳлил таҳия мегардад.

Дар қонуни мазкур оид ба масоили санадҳо ба масъалаи татбиқи қонуни забони давлатӣ аҳамияти махсус дода шудааст. Он фаъолияти ҳуқуқэҷодкуниро танзим намуда, принципҳои асосӣ, мафҳум, анвоъ, таносуб, тартиби таҳия, қабул, интишор, амал, тағйироту илова, тафсир, роҳҳои ҳалли ихтилофот, безътибор доништан, катъ кардан, бекор намудан ва боздоштани амали санадҳои меъёрии ҳуқуқиро муайян месозад.

Дар моддаи 2 мафҳумҳои асосии қонуни мазкур ба мисли санади меъёрии ҳуқуқӣ, умумихатмӣ будани санади меъёрии ҳуқуқӣ, қонунгузорӣ, санадҳои қонунгузорӣ, ҳуқуқи ташаббуси қонунгузорӣ, фаъолияти ҳуқуқэҷодкунӣ, субъектони ҳуқуқэҷодкунанда, техникаи ҳуқуқэҷодкунӣ, ихтилофи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, норасоӣ ва роҳҳои ислоҳи он дар қонунгузорӣ, мураттабсозии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, қувваи ҳуқуқии санади меъёрии ҳуқуқӣ, қиёси қонун, қиёси ҳуқуқ тавзеҳ ёфтаанд. 28 моддаи Қонуни мавриди назар ҷанбаи лингвистӣ доранд, моддаҳои 47-51, боби 9. Моддаи 82 унвонҳои филологию таҳрирӣ доранд.

Моддаи 47. **Эзоҳ ва замима** ном дошта, дар 6 банд ҳолат, мақсад, ҷою маврид, фарогирии мафҳуми меъёрии ҳуқуқии эзоҳшаванда равшан карда шудааст. Таъкид рафтааст, ки эзоҳ бо ҷадвал, сурат, харита, нақша, номгӯву феҳраст ё бидуни онҳо «дар охири меъёр ё меъёрҳои ҷудогонае, ки нисбати онҳо эзоҳот дода мешавад, дар сархати алоҳида навишта, дар он аниқ қайд карда мешавад, ки эзоҳот мафҳуми меъёри кадом қисмҳои таркибии санадҳои меъёрии ҳуқуқиро дар бар мегирад»(7, моддаи 47, банди 2).

Моддаи 48 ба **истифодаи истинод дар санади меъёрии ҳуқуқӣ** оид буда, шомили 6 банди зербанддор буда, ҳолат(маврид), талаботу заруат, тарзу тариқи истифодаи истинодро дар асноди номбурда муқаррар намудааст. Аз он маълум мегардад, ки «Истинод ба қисмҳои таркибии санади меъёрии ҳуқуқӣ, инчунин ба дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар ҳолате истифода мешавад, ки нишон додани робитаи мутақобилаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ё худ пешгирии такрори онҳо зарур бошад»(7, моддаи 48, банди 1).

Қобили қайд аст, ки қонунгузор дар ин санад баҳри муайян намудани талаботи забон ва услуби таҳияи асноди расмӣ моддаи алоҳида бахшида, дар асоси талаботи Қонуни ҚТ «Дар бораи забони давлатии ҚТ» 11. 03. 2010, № 597 ба он тағйирот ворид намуд, ки вижагии забони санаднигориро муқаррар сохтааст ва он дар нашри соли 2011 дар моддаи 39, дар нашри 2017 дар моддаи 49 омадааст: «**(Моддаи 49. Талаботи забонӣ ба матни санади меъёрии ҳуқуқӣ).**

1. Матни санади меъёрии ҳуқуқӣ ба забони давлатӣ қабул карда мешавад.

2. Матни санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд мухтасар, бо забони сода ва равану фаҳмо баён карда шавад, ки тафсири хархелаи меъёрҳоро истисно намояд ва зимни ин услуби расмӣ забони адабӣ ва истилоҳоти ҳуқуқӣ риоя гардад»(7, моддаи 49).

Банди 2-и моддаи мазкур дар қабули 2011 чунин буд: «Матни санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд бо риояи услуби расмӣ забони адабӣ, сода ва равану фаҳмо баён карда шавад, ки тафсири хархелаи меъёрҳоро истисно намояд»(6). Он мавриди таҳриру

тасхех қарор гирифта, вожаи «**мухтасар**» илова гардида, чойи аъзоҳои ҷумла дигар шуда, ба «риояи услуби расмӣ забони адабӣ» ва «истилоҳоти ҳуқуқӣ» аҳамияти махсус додани қонунгузорро таъкид гардидааст.

Давоми мантикии моддаи болоиро мо дар моддаи навбатӣ мебинем, ки талаботи қонунгузорро оид ба қорбурди истилоҳот муайян кардааст: «**Моддаи 50. Истилоҳоти санади меъёрии ҳуқуқӣ**

1. Истилоҳоти санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд бо истифода аз калима ва ибораҳои оммафаҳм тартиб дода шавад.

2. Ҳамон як истилоҳ дар санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд як маъноро ифода намуда, мазмуни ягона дошта бошад.

3. Дар ҳолати зарурати дақиқ намудани истилоҳот ва мафҳумҳои дар санади меъёрии ҳуқуқӣ истифодашуда дар санад моддае (қисме, банде) оварда мешавад, ки дар он моҳияти ин истилоҳоту мафҳумҳо шарҳ дода мешавад.

4. Истилоҳоти махсус мумкин аст дар санади меъёрии ҳуқуқӣ танҳо бо ҳамон маъно истифода гардад, ки он дар соҳаи махсуси дахлдор истифода мешавад. Истилоҳоти махсус бояд дар санади меъёрии ҳуқуқӣ шарҳ дода шавад»(7).

Моддаи мазкур соли 2011 дар моддаи 39 ворид гардида, ҳоло моддаи 50 шудааст.

Санади меъёрии ҳуқуқӣ бо истифодаи услубҳои илмӣ ҳуҷҷатнигорӣ таҳия мегардад ва аксар асноду қонун барои оммаи васеи халқ тартиб дода мешавад, ки ин аз қонунгузор тақозо менамояд, то қонунҳояш ҳадафрас бошад. Аз ин ҷост, ки талаботи ягона пешкаш гардидааст.

Аз талаботи мазкур равшан мегардад, ки бояд мазмуну муҳтавои ҳар як банди моддаҳои қонун, кодекс ва аснод мушаххас, шууррас, равшану возеҳ бошад. Вале гоҳо бинобар дар санадҳои гуногун истифода шудани истилоҳу мафҳумҳои махсусу касбӣ, камистеъмолу ғайримеъмулӣ дарки мазмуни ҷумла, банд ё модда душвору муғлақ мегардад. Қонунгузор дар чунин ҳолат тафсири санадро пешбинӣ намудааст. Ба ин масъала боби алоҳида (**Боби 9. Тафсири расмӣ санади меъёрии ҳуқуқӣ**) ҷудо карда шудааст. Моддаи 82-юми он (**Зарурат ва тартиби тафсири расмӣ санади меъёрии ҳуқуқӣ**) чунин муқаррар намудааст: «1. Дар сурати ошкор намудани носаҳеҳӣ ва гуногунфаҳмии санади меъёрии ҳуқуқӣ, амалияи ихтилофноки истифодаи он, мақомоти (шахси мансабдори) санади меъёрии ҳуқуқи дахлдорро қабулнамуда дар санади тафсир, ки хусусияти расмӣ ва ҳатмӣ дорад, тафсири меъёрии онро медиҳад.

2. Санади тафсири расмӣ метавонад аз тарафи дигар мақомоте низ қабул шавад, ки онҳо мувофиқи қонунгузорӣ барои тафсири ин ё он санади меъёрии ҳуқуқӣ ваколатдор карда шудаанд.

3. Санадҳои тафсири расмӣ мақомоти дигар, ки ваколатдоранд ин ё он санади меъёрии ҳуқуқиро тафсир кунанд, дар он шакле қабул мегарданд, ки бо Қонуни мазкур қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқи дахлдор аз ҷониби онҳо пешбинӣ шудааст»(7). Тафсири расмӣ аз тарафи мақомоти олий қабул ва тасдиқ мегардад.

Умуман, дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» чунин унсурҳои хуби тасдиқгари бандҳои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» зиёданд, вале баробари ин баъзе нуқтаҳои ислохталаб низ ба назар мерасанд. Масалан: «**Моддаи 51. Талабот ба сабқу услуби санади меъёрии ҳуқуқӣ**

Дар матни санади меъёрии ҳуқуқӣ истифодаи чунин калимаву ибораҳо нораво:

-
- забони гуфтугӯи халқӣ (лаҳҷавӣ ва шевагӣ), ифодаҳои маҷозӣ ва пуробуранг;
 - мафҳумҳои (истилоҳоти) гуногуни ҳаммаъно;
 - истифодаи калима ва истилоҳоти бегонаи ғайримаъмул дар сурати дар забони давлатӣ мавҷуд будани чунин калима ва истилоҳот;
 - ибора ва таркибҳои норавшан, мулоҳизот, хитобу даъватҳои умумӣ;
 - калимаҳои мураккаби ихтисоршуда (аббревиатура);
 - истилоҳоти ғайримеъёрӣ (7).

Моддаи номбурда дар қабули соли 2011 таҳти рақами 40, дар қабули соли 2017 бо рақами 51 омадааст. Дар нашри охир аз зербанди аввал баъди вожаҳои **лаҳҷавӣ, шавагӣ** таркиби **ва ғайра**, аз зербанди 4-уми банди 1 пас аз вожаи **норавшан** калимаи тавзеҳии «**муғлақ**»(6, моддаи 40...), ки дар қавсайн буд, ихтисор гардидааст, ки ин далели доимо дар таҳриру тақмил будани қонун аст. Ҳамчунин банди 2, ки хеле муғлақ буд (2). Дар матни санади меъёрии ҳуқуқӣ истифодаи ҷумлабандиҳои дақиқан мухтасаршуда норавост), сарфи назар шудааст. Маълум нест, ки **ҷумлаҳои дақиқан мухтасаршуда** гуфта, қонунгузор чиро дар назар дошт.

Дар назари аввал чунин менамояд, ки моддаи мазкур хеле возеҳ шудааст. Вале хангоми таҳлил, махсусан дар муқоиса бо нусхаи русиаш норасоӣҳои зиёде аён мегарданд: «**Статья 51. Требования к стилистике и форме изложения нормативного правового акта**»:

В тексте нормативного правового акта не допускается употребление:

- слов из просторечия (диалектов и наречий), переносного значения и экспрессивных форм разговорной речи;
- разных понятий (терминов) в одном значении;
- иноязычных заимствований при наличии равнозначных слов и терминов в государственном языке;
- нечетких словосочетаний, обобщенных рассуждений, восклицаний и призывов;
- аббревиатур;
- ненормативной терминологии»(2).

Дар нусхаҳои тоҷикӣ ва русии зербанди аввали нусхаи тоҷикии моддаи 51 фарқ зиёд аст(муқоиса шавад, иқтибосҳои боло). Дар нусхаи тоҷикӣ забони гуфтугӯи халқӣ гуфта, дар қавсайн калимаҳои тавзеҳии **лаҳҷагӣ ва шевагӣ** ҷойдода шудааст. Дар нусхаи русӣ на забони гуфтугӯи халқӣ, балки калимаҳои гуфтугӯӣ истифода шудааст, ки нисбатан дурусттар аст, зеро калимаҳои **лаҳҷавию шевагӣ** ? ба катори забони гуфтугӯӣ дохил намешаванд. Умуман, дар ин ҷумла вожаи **забон** бемаврид ба кор рафтааст.

Норасоӣҳои қонуни мазкурро ба таври зайл гурӯҳбандӣ кардан мумкин аст:

1. Истифодаи нодурусти калимаву истилоҳот. Қонунгузори Тоҷикистон истилоҳи «нормативно-правовой»-ро аз забони русӣ ба тоҷикӣ «меъёрии ҳуқуқӣ» қабул ва ҷорӣ намудааст, ки тасҳеҳталаб менамояд. Дар забони русӣ ҳар калимаю истилоҳи бо қолаби мазкур сохташуда аз дубаҳрагии он далолат медиҳад. Яъне, дар ин истилоҳ ду мафҳум ба ҳам омадаанд- меъёр ва ҳуқуқ. Аз он бармеояд, ки бандҳои қонуни мазкур ҳам меъёри доираву дараҷа ва ҳам аҳамияту моҳияти ҳуқуқии онро муайян менамояд. Бинобар он санадҳои **меъёрию ҳуқуқӣ** ё ақаллан **меъёрӣ- ҳуқуқӣ** гуфтану навиштан беҳтар аст, мисли илмию амалӣ(илмиву амалӣ, илмӣ- амалӣ). Инчунин мулоҳиза шавад: **Мафҳум ва истилоҳоти** дар матни санади меъёрии ҳуқуқӣ истифодашаванда

бояд фаҳмову ҳаммаъно бошанд(моддаи 31, банди 3); ... **санади** меъёрии ҳукукии алоҳидаи **намудашон ? якхела**(ишора аз мост-Ш.Т. С.; 7, моддаи 31, банди 7);

2. Риоя нашудани қоидаи истифодаи пасвандҳо. Якчанд субъектон...(7, моддаи 5, банди 3) ва ғ. Бояд қайд кард, ки дар таҳрири соли 2017 аз моддаи 5 калимаи **якчанд**(7, моддаи 7, банди 4) ихтисор шудааст, вале ҷонишини дар шумораи танҳо истифодашудаи он бетаҳрир мондааст, ки бояд пасванди ҷамъсози «ҳо» илова мешуд: **Субъектони** ҳуқуқҷодкунанда метавонанд якҷоя санади меъёрии ҳуқуқиро таҳия, қабул ва интишор намоянд, агар он бо санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ пешбинӣ шуда бошад.

3. Риоя нагардидани мувофиқати мубтадо ва хабари ҷумла: «Агар тағйири меъёрхоро дар таҳрири нав пурра баён кардан зарур набошад, **матни** онҳо бо роҳи хориҷ, илова ва иваз намудани баъзе калима, ибора, ҷумла ва рақамҳо **ислоҳ карда мешаванд**(7, моддаи 42, банди 2; таҳрирталаб низ ҳаст.).

4. Мутобиқати замони шаклҳои феълӣ ҷумлаҳои содаи таркиби ҷумлаи мураккаб: «5. Агар мақомоти давлатӣ **тақсим ё** **чудо шавад**, дар қарор оид ба азнавташкилдиҳии он бояд тақсими дақиқи салоҳият пешбинӣ **шуда бошад**. Дар баробари ин мақомоти давлатие, ки дар бораи тақсим ё **чудо** шудани ин мақомот қарор қабул кардааст, вазифадор аст дар давоми шаш моҳ тамоми тағйиру иловаҳои заруриро ба санадҳои меъёрии ҳуқукии дахлдор ворид намояд»(7, моддаи 11).

6. Ҷумлаҳои муғлаки таҳрирталаб(зиёданд): «3. Тағйир додан, боздоштан ва қатъ намудани амали санади меъёрии ҳуқукии якҷоя интишоршуда аз ҷониби субъектони ҳуқуқҷодкунандаи онро якҷоя қабулнамуда амалӣ мегардад, агар бо қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Субъектони ҳуқуқҷодкунанда наметавонанд якҷоя санади меъёрии ҳуқуқӣ қабул кунанд, **агар як субъекти ҳуқуқҷодкунанда дар муносибат бо дигар субъекти ҳуқуқҷодкунанда мақоми болоӣ бошад**(..., Моддаи 7).

7. Гуногунтафсири. Тафсири қонун, ки маънидоди расмист, бояд гуногун набошад, вале ин на ҳамеша риоя мешавад. Масалан, тафсири Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳар кучо ҳар хел аст.Дар моддаи 16-и қонуни мазкур омадааст: **Моддаи 16. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон**

1. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонуни асосии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, асосҳои сохтори конститусионӣ, ҳуқуқ, озодӣ ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд, **тартиби** ташкил **ва таҷзияи** ҳокимияти давлатиро муайян мекунад.

2. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунанд. Дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла санадҳои ҳуқукии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст, набояд хилофи Конститутсия бошанд. Дар мавриди ба меъёрҳои Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳолифат доштани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, **аз ҷумла санадҳои ҳуқукии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст**, ё қисмҳои таркибии онҳо, меъёрҳои Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ мегарданд (7).

Дар муқоиса модаи мазкур аз нашри соли 2011(моддаи 14) хеле саҳеҳ шудааст, аммо ханӯз ҳам аз лиҳози ҳуқуқиву лингвистӣ тасҳеҳталаб аст:**Моддаи 14. Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон**

1. Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонуни асосии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, асосҳои сохтори конституционӣ, ҳуқуқ, озодӣ ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд, ташкили ҳокимияти давлатиро муайян мекунад.

2. Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунад. Дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ **этирофнамудаи Тоҷикистон** набояд ҳилофи Конститутсия бошанд. Дар мавриди ба меъёрҳои Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳолифат доштани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ **ё қисмҳои таркибии онҳо** меъёрҳои Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ мегарданд (6).

Ҳар ду тафсири ҳам бо тафсири Конститутсия муҳолифат дорад, зеро дар моддаи 10- Конститутсия омадааст, ки «Санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст, қисми таркибии низоми ҳуқуқии ҷумҳуриро ташкил медиҳанд. Агар қонунҳои ҷумҳурӣ ба санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофшуда мутобиқат накунад, меъёрҳои санадҳои байналмилалӣ амал мекунад». Аммо дар аввали моддаи 10-и Конститутсия муқаррар шудааст, ки «**Қонунҳо** ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ, ки ҳилофи Конститутсияанд, эътибори ҳуқуқӣ надоранд» ва чунин муқаррарот дуруст, зеро маҳз ҳамин қонун асосию воло аст. Аз лиҳози баён низ ҷумлаи мазкур аз ҷумлаи ҷамъбастии моддаи 17 возеҳтар аст. Яъне, гуногунтафсирию муҳолифати мантиқию моддаҳои қонунҳо содир шудааст. Чунин муҳолифату номувофиқатӣ қариб дар ҳама қонуну кодекс ба назар меасад.

8. Истифодаи бемавриди воситаҳои алоқаи ҷумла. Масалан, зимни таснифу тафсири мақоми Конситутсия таъкид гардидааст, ки Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонуни асосии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, асосҳои сохтори конституционӣ, ҳуқуқ, озодӣ ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд, тартиби ташкил ва таъзияи ҳокимияти давлатиро муайян мекунад.

Дар ин ҷумла вожаи **асосӣ** 2 маротиба, **асос** 1 маротиба, пайвандаки «**ва**» ду маротиба омадааст, ки аввалашро бо муодили пайвандандак- «**у**» ё бо аломати вергул иваз кардан беҳтар менамояд.

9. Гоҳо қоидаи иқтибос риоя намешавад. Дар банди 2-и ҳамин модда ҷумлаи аввал айнан аз Конститутсия иқтибос шуда, дар ҷумлаи дуюм вожаи Қонун сарфи назар шудаасту дар ҳеҷ ҷо иқтибос нишон дода нашудааст: **Моддаи 10. 2.** Конститутсияи Тоҷикистон эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунад. Қонунҳо ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ, ки ҳилофи Конститутсияанд, эътибори ҳуқуқӣ надоранд (7).

10. Дар Қонун ба истифодаи **аломатҳои китобат** низ диққати зиёд дода шуда, мавриди қорбасти ҳарфҳои хурду калон, аломатҳои китобати нукта, вергул, дунукта, нуктавергул, ноҳунак, қавс, қавсайн, таре, рақамгузорӣ муқаррар карда шудааст: **Моддаи 33. Номи санади меъёрии ҳуқуқӣ**

1. Ҳар як санади меъёрии ҳуқуқӣ ном дорад, ки дар қисми болоии матн нишон дода мешавад. Номи санадҳои қонунгузорӣ бо ҳарфҳои калон навишта мешавад. Номи дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бо ҳарфҳои хурд навишта шуда, бо ҳарфи калон оғоз меёбад. Номи санади меъёрии ҳуқуқӣ мавзӯи танзими ҳуқуқии санади меъёрии ҳуқуқӣ ва мазмун асосии онро инъикос менамояд. (Бо Қонуни ҚТ. 28.06.2011 №730 илова шудааст).

2. Дар охири номи санади меъёрии ҳуқуқӣ нукта гузошта намешавад (7)..

Гоҳо иштибоҳ назар мерасад: Фасл қисми таркибии санади меъёрии ҳуқуқист, ки бобҳо ё параграфҳои санади меъёрии ҳуқуқиро дар бар мегирад. Фасл бо раками римӣ ишора гардида, баъд аз он нукта гузошта мешавад (ишора аз мост- ШТС). Вобаста ба ҳаҷм фасл метавонад ба зерфаслҳо тақсим шавад. Фасл дорои ном буда, бо ҳарфҳои калон навишта мешавад. Номҳои фасл дар маркази сатр ҷойгир карда мешавад. Дар охири номи фасл нукта гузошта намешавад. (Моддаи 33, банди 4).

Духӯрагии таъинот яқин аст.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» аз лиҳози илмӣ, ҳуқуқӣ, қонунгузорӣ, забон ва услуб доимо дар тақмил буда, роҳнамои қонунгузор махсуб меёбад.

Умуман, таҳлили қонуни мазкур ва дигар асноди меъёрию ҳуқуқӣ собит менамоянд, ки қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» баҳри беҳбуди ҳуҷҷатнигорӣ, қонунгузорӣ ва соҳаҳои дигари фаъолияти ҷомеа омили муҳим ва тақони бузурги рушди пешравӣ гардид.

Пайнавишт:

1. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон с.2009, №3, мод.99; с.2010, №3, мод. 152; с.2011, №6, м.442; с. 2017, № 5, қ. 1, мод. 271
2. Закон Республики Таджикистан «О нормативных правовых актах» (Ахбори Маҷлиси Оли Республики Таджикистан, 2017 г., №5, ч. 1, ст. 271)
3. Конституция Ҷумҳурии Тоҷикистон.- Душанбе: Шарқи озод, 2016.- 34 с.
4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва Қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ. –Хуҷанд:Наиш.дав. ба номи Р. Ҷалил, 2011.-29с.
5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ».- Душанбе: Қонун, 2014.- 28 с.
6. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ».- Душанбе: Қонун, 2017.- 36 с.
7. Раҳмон Э. Забони миллат—ҳастии миллат.- Душанбе: Шарқи озод, 2016.
8. Фарҳанги истилоҳоти ҳуқуқ / Зери таҳрири Маҳмудов М.А. — Душанбе: ЭР-граф, 2009. - с. 280.
9. Шокиров Т. С. Қонуни давлатӣ ва забони давлатӣ.-// Забон –руқни давлат. -Хуҷанд: Дабир, 2018.- С. 13-24.

Reference Literature:

1. Akhbori Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan, (Tidings of the Supreme Council), 2009, No. 3, Article 99; 2010, No. 3, Article 152; 2011, No. 6, Article 442; 2017, No. 5, Article 271
2. Tajikistan Republic Law “On Normative-Legal Instruments” (Akhbor Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan, 2017, No. 5, part 1, article 271)
3. Constitution of the Republic of Tajikistan. - Dushanbe: Freedom of the Orient, 2016. - 34 pp.
4. Tajikistan Republic Law “On the State Language of the Republic of Tajikistan and Tajik Language Orthography”. –Khujand: Publishing-house named after R. Jalil, 2011. - 29 p.
5. Tajikistan Republic Law “On Regulatory Legal Acts.” - Dushanbe: Law, 2014. - 28 pp.
6. Tajikistan Republic Law “On Regulatory Legal Acts.” - Dushanbe: Law, 2017. - 36 pp.
7. Rahmon E. National Language Is Nation’s Wealth. - Dushanbe: Freedom of the Orient, 2016.
8. Dictionary of Juridical Terms / Edited by Makhmudov M. A. - Dushanbe: ER-graph, 2009. - P. 280.
9. Shokirov T.S. State Law and State Language.- // Language is the Mainstay of the State. Khujand: Preceptor, 2018. - pp. 13 - 24.